

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Child care quality in the Netherlands: From quality assessment to intervention

Helmerhorst, K.O.W.

Publication date

2014

Document Version

Final published version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Helmerhorst, K. O. W. (2014). *Child care quality in the Netherlands: From quality assessment to intervention*. [Thesis, fully internal, Universiteit van Amsterdam].

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, P.O. Box 19185, 1000 GD Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

Samenvatting en Conclusies

Samenvatting van het onderzoeksproject

De studies die in dit proefschrift worden beschreven, zijn onderdeel van het onderzoeksprogramma van het Nederlands Consortium Kinderopvang Onderzoek (NCKO), dat in 2002 is gestart en wordt gesubsidieerd door het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. Het NCKO heeft als doel het meten *en* verbeteren van de kwaliteit van de Nederlandse kinderopvang (0-4 jaar). Het hoofddoel van dit proefschrift is de ontwikkeling en evaluatie van een interventieprogramma ter verbetering van de kwaliteit van de kinderopvang (studie 3 en 4).

De eerste studie in dit proefschrift betreft de ontwikkeling en validatie van de Caregiver Interaction Profile (CIP) schalen. In de tweede studie zijn de CIP schalen, in combinatie met de veelvuldig en wijd gebruikte Infant/Toddler Environment Rating Scale (ITERS; Harms, Cryer, & Clifford, 1990) and Early Childhood Environment Rating Scale (ECERS; Harms & Clifford, 1980), toegepast in een landelijk, representatieve steekproef van Nederlandse kinderdagverblijven om de pedagogische kwaliteit in kaart te brengen. De resultaten van deze tweede studie waren het uitgangspunt voor kwaliteitsverbetering. Daartoe is een breed interventieprogramma ontwikkeld dat erop gericht is om zowel de kwaliteit van de interactievaardigheden van de pedagogisch medewerkers zoals gemeten met de CIP schalen (studie 3), als de meer globale kwaliteit van de leefomgeving zoals gemeten met de ITERS-R/ECERS-R (studie 4) in dezelfde groep te verbeteren.

Studie 1. De eerste studie, in Hoofdstuk 2, betreft de ontwikkeling en validatie van de CIP schalen, die zes interactievaardigheden voor pedagogisch medewerkers meten, waarvan verondersteld wordt dat deze belangrijk zijn voor het welbevinden en de ontwikkeling van jonge kinderen (0-4 jaar): *sensitieve responsiviteit, respect voor autonomie, structureren en grenzen stellen, praten en uitleggen, ontwikkelingsstimulering en begeleiden van interacties.*

Convergente validiteit werd onderzocht door vergelijking met een ander, vergelijkbaar observatie-instrument dat de kwaliteit van interactievaardigheden van pedagogisch medewerkers meet en een instrument dat de bredere, meer globale proceskwaliteit meet. Discriminante validiteit werd onderzocht door vergelijking met de schaal sociabiliteit uit een instrument dat het temperament van pedagogisch medewerkers meet. Predictieve validiteit werd onderzocht door de CIP schalen te relateren aan competentie en probleemgedrag van kinderen, zoals beoordeeld door hun pedagogisch medewerkers. De groepen werden bezocht door twee getrainde observatoren; de eerste observator scoorde de globale proceskwaliteit van de

groepen met behulp van de ITERS-R of ECERS-R en de tweede observator maakte video-opnames van 8 tot 10 minuten (in vaste filmrondes) van de pedagogisch medewerker-kind interacties om die op een later moment te kunnen beoordelen met de CIP schalen. Tijdens een tweede bezoek, drie maanden later, werden de interactievaardigheden van de medewerkers opnieuw gefilmd om de test-hertest betrouwbaarheid vast te kunnen stellen. Pedagogisch medewerkers vulden tevens een vragenlijst in om competentie en probleemgedrag van de kinderen te beoordelen.

De resultaten gaven veelbelovende, eerste aanwijzingen voor de betrouwbaarheid en voor de convergente, discriminante en predictieve validiteit van de schalen. De schaal structuren en grenzen stellen kon niet worden gebruikt in deze studie, omdat dit gedrag te weinig voorkwam op de filmbeelden om goed gescoord te kunnen worden. Om die reden is de filmprocedure voor latere studies aangepast (zie studie 2 hieronder). De uitkomsten van de multilevel analyses toonden aan dat de CIP schalen een uniek interactieprofiel voor individuele pedagogisch medewerkers opleveren; de variantie in de interactievaardigheden van pedagogisch medewerkers lag voor het overgrote deel op individueel niveau, en minder op groeps- of vestigingsniveau.

Studie 2. De tweede studie (Hoofdstuk 3) rapporteert de resultaten van de tweede landelijke kwaliteitsmeting van het NCKO in 2008, in een landelijk representatieve steekproef van 200 kinderdagverblijven (0-4 jaar) in Nederland. Deze studie had drie doelen: ten eerste het meten van de algemene proceskwaliteit en deze vergelijken met de eerdere peiling uit 2005; ten tweede het toepassen van de nieuw ontwikkelde CIP schalen voor het meten van de kwaliteit van interactievaardigheden in een landelijk representatieve steekproef; en ten derde het onderzoeken van de relatie tussen de pedagogische kwaliteit en drie structurele kwaliteitskenmerken, namelijk groeps grootte, staf-kind ratio en type groep (leeftijdssamenstelling).

De groepen werden bezocht door een observator die de ITERS-R of ECERS-R afnam en die daarnaast per pedagogisch medewerker video-opnames van 8 tot 10 minuten in vier verschillende situaties (lunch/snack, verschonen, spel en transitie) maakte van de pedagogisch medewerker-kind interacties. De filmbeelden werden later door een andere getrainde observator beoordeeld met de CIP schalen.

Uit de resultaten blijkt dat de globale proceskwaliteit significant is gedaald tussen 2005 en 2008. In 2008 scoorde bijna de helft van de groepen onder het minimum niveau. Voor de interactievaardigheden geldt dat pedagogisch medewerkers relatief hoog scoorden op de basale vaardigheden sensitieve responsiviteit, respect voor autonomie en structureren en grenzen stellen. Op de meer educatieve vaardigheden praten en uitleggen, ontwikkelingsstimulering en begeleiden van interacties scoorden de pedagogisch medewerkers duidelijk lager dan op de basale vaardigheden. Daarnaast werd gevonden dat pedagogisch medewerkers in de babygroepen (0-2 jaar) significant lager scoorden op sensitieve responsiviteit dan de pedagogisch medewerkers in de peutergroepen (2-4 jaar). De scores voor respect

voor autonomie, praten en uitleggen, ontwikkelingsstimulering en begeleiden van interacties waren in de babygroepen significant lager dan in de peutergroepen en verticale groepen (0-4 jaar). De interactievaardigheden bleken niet gerelateerd aan de groeps grootte, maar in tegenstelling tot de verwachting wel aan de staf-kind ratio; pedagogisch medewerkers scoorden hoger op praten en uitleggen en ontwikkelingsstimulering in groepen met meer kinderen per medewerker.

Concluderend geven de lagere scores op de educatieve vaardigheden ten opzichte van de basale vaardigheden aan dat praten en uitleggen, ontwikkelingsstimulering en begeleiden van interacties extra aandacht verdienen in de opleiding en training van pedagogisch medewerkers.

Studie 3. De studie die in Hoofdstuk 4 wordt beschreven, onderzocht de effectiviteit van een video-feedback training voor pedagogisch medewerkers ter verbetering van hun interactievaardigheden met de kinderen zoals gemeten met de CIP schalen. De training is gebaseerd op het conceptuele model dat ten grondslag ligt aan de CIP schalen.

De steekproef bestond uit 68 verticale groepen in 33 kinderdagverblijven, waarbij 35 groepen random werden toegewezen aan de experimentele conditie en 33 groepen aan de controle-conditie. In totaal deden 139 pedagogisch medewerkers mee aan dit onderzoek. Om de effecten van de training te meten werden de interactievaardigheden van pedagogisch medewerkers driemaal gemeten met de CIP schalen: op een voormeting, een nameting en een follow-up meting drie maanden na de nameting. Net als bij studie 2 werd iedere medewerker 8 tot 10 minuten gefilmd in vier situaties (lunch/snack, verschonon, gestructureerd spel en transitie). Daarnaast werden de ITERS-R en de ECERS-R afgenomen om te controleren voor mogelijke effecten van het consultancy programma dat parallel in dezelfde groepen liep (beschreven in studie 4).

Twee weken na de voormeting bezocht de video-feedback trainer de pedagogisch medewerkers voor de eerste bijeenkomst van de video-feedback training, die in totaal uit 5 bijeenkomsten bestond. Per groep werden alle medewerkers die op de dag van de voormeting aanwezig waren, tijdens de eerste vier sessies individueel getraind middels feedback op hun eigen filmbeelden. Tijdens de laatste en vijfde sessie wisselden de medewerkers ervaringen uit en toonden elkaar hun beelden.

De resultaten op de nameting lieten een significant positief trainingseffect zien op alle zes CIP schalen. Drie maanden later, op de follow-up meting, scoorden de pedagogisch medewerkers nog steeds significant hoger dan bij de voormeting op vier van de zes CIP schalen: sensitieve responsiviteit, respect voor autonomie, praten en uitleggen en begeleiden van interacties. De trainingseffecten zijn in absolute zin relatief klein, maar desalniettemin betekenisvol als we kijken naar het afnemende percentage pedagogisch medewerkers met scores in de categorie onvoldoende en het toenemende percentage pedagogisch medewerkers met scores in de categorie voldoende tot goed scoort.

Deze studie toont aan dat het mogelijk is om de interactievaardigheden van

pedagogisch medewerkers te verbeteren met behulp van video feedback gebaseerd op de CIP schalen. Om de effectiviteit nog verder te verbeteren wordt voorgesteld om de training te verlengen met extra 'booster' sessies. Mogelijke opties voor de implementatie van de CIP training in praktijk en opleiding worden besproken.

Studie 4. In de vierde studie (Hoofdstuk 5) werd de effectiviteit van het tweede onderdeel van de brede interventie onderzocht, namelijk een consultancy programma voor leidinggevendenden ter verbetering van de kwaliteit van de leefomgeving zoals gemeten met de ITERS-R/ECERS-R (ruimte, meubilering, materialen en programmastructuur). Het consultancy programma liep parallel met de video-feedback training voor pedagogisch medewerkers in dezelfde groep. In totaal participeerden 14 leidinggevendenden met één groep, 6 leidinggevendenden met twee groepen en 3 leidinggevendenden met drie groepen aan het onderzoek. Op alle groepen werden tijdens een voormeting, een nameting en een follow-up meting de ITERS-R en ECERS-R afgenomen om de effectiviteit van het consultancy programma te evalueren. Daarnaast werden ook de CIP scores van de pedagogisch medewerkers op voor-, na- en follow-up meting gebruikt om te controleren voor mogelijke effecten van de parallelle video-feedback training.

Het consultancy programma bestond uit drie consulten in totaal, met twee consulten op de groep van het kinderdagverblijf en een laatste consult per telefoon. Leidinggevendenden gebruikten tijdens de consultancy de NCKO-Kwaliteitsmonitor als zelf-evaluatie instrument om zo zelf de kwaliteit van de leefomgeving op de groep in kaart te brengen. Op basis van de scores van de zelf-evaluatie en de ITERS-R/ECERS-R scores van de voormeting stelden de leidinggevendenden en consultant in overleg per groep een plan van aanpak op, dat specifiek was toegesneden op de behoefte van de groep. Op deze manier richtte de consultancy zich specifiek op die punten die door de leidinggevende en consultant werden gekenmerkt als 'zwakker'.

Er werd geen significant overall-effect gevonden op de ITERS-R en ECERS-R totaalscores. De resultaten voor de totaalscores waren desalniettemin betekenisvol als we kijken naar het percentage groepen dat van onvoldoende naar voldoende kwaliteit verschoof: in 25% van de groepen in de experimentele conditie verbeterde de score op de ITERS-R tussen de voormeting en de follow-up van onvoldoende naar matig, en op de ECERS-R was dit in 23% van de groepen het geval. Bovendien werd ook een significante verbetering gevonden voor de punten waar specifiek aan gewerkt was tijdens de consultancy.

Deze uitkomsten tonen aan dat de kwaliteit van de leefomgeving verbeterd kan worden met behulp van een consultancy programma voor leidinggevendenden en dat deze effecten bovendien drie maanden na het programma nog zichtbaar zijn. De resultaten laten echter ook zien dat de effecten van het programma niet te generaliseren zijn naar onderwerpen die niet behandeld zijn tijdens de consultancy. Daarom is het belangrijk om bij de consultancy alle specifieke punten die aandacht verdienen op te nemen in het plan van aanpak.

Conclusies

De resultaten van dit proefschrift kunnen worden samengevat in de volgende voorname conclusies:

- De CIP schalen blijken betrouwbaar en valide voor de Nederlandse context. Dit betekent dat de schalen kunnen worden gebruikt voor landelijke kwaliteitsmetingen om een gedetailleerd beeld te krijgen van de interactievaardigheden van pedagogisch medewerkers. De CIP schalen geven belangrijke informatie over de pedagogische kwaliteit van kinderdagverblijven naast de ITERS-R en ECERS-R, die een meer globaal beeld van de kwaliteit van de leefomgeving geven.
- Pedagogisch medewerkers in Nederland scoren gemiddeld relatief hoog op de basale CIP interactievaardigheden (sensitieve responsiviteit, respect voor autonomie en structureren en grenzen stellen), maar de spreiding van de scores is aanzienlijk en er komen ook onvoldoende scores voor op deze schalen. Op de educatieve vaardigheden (praten en uitleggen, ontwikkelingsstimulering en begeleiden van interacties) scoren pedagogisch medewerkers beduidend lager en vaker in de categorie onvoldoende.
- Het is belangrijk om de interactievaardigheden van pedagogisch medewerkers op individueel niveau te meten en verbeteren, omdat medewerkers een persoonlijk en individueel bepaald profiel hebben op de CIP schalen.
- De CIP training versterkt de interactievaardigheden van pedagogisch medewerkers. Toevoeging van extra booster sessies zou met name de educatieve vaardigheden van medewerkers verder kunnen verbeteren en daarmee de effectiviteit van de training nog verder kunnen vergroten.
- De globale proces kwaliteit zoals gemeten met de ITERS-R/ECERS-R is van laag tot matig niveau in Nederland en vraagt om verbetering. Daarom is het belangrijk om regelmatig landelijke kwaliteitspeilingen uit te voeren.
- Het consultancy programma voor leidinggevenden ter verbetering van de kwaliteit van de leefomgeving is effectief, maar alleen voor de punten waar gericht aan gewerkt is tijdens de consultancy. De effecten van het programma zijn niet te generaliseren naar punten die niet behandeld zijn tijdens de consultancy.

Dankwoord

Op de eerste plaats wil ik mijn promotores en co-promotor bedanken. Ik ben hen zeer dankbaar voor de inspanningen die dit promotieonderzoek hebben mogelijk gemaakt. Prof. dr. Fukkink, beste Ruben, ik wil je graag bedanken voor je rol als dagelijks begeleider met de daarbij behorende snelle beschikbaarheid in voor jou zeer drukke tijden. Het was prettig om een begeleider te hebben die statistisch sterk onderlegd is en die bovendien de tijd nam om op dat gebied geduldig uit te leggen. Prof. dr. Riksen-Walraven, beste Marianne, ik wil je specifiek bedanken voor het vertrouwen dat je me de afgelopen vier jaar gaf. De afstand Nijmegen-Amsterdam heb ik geenszins gevoeld, je was altijd heel dichtbij. Na een intensieve en altijd productieve dag in Nijmegen zat ik immer met een strak omlind plan en vol inspiratie weer in de trein terug naar huis. Je bent zeer belangrijk geweest voor mijn wetenschappelijke vorming! Aan het SRCDC congres in Seattle met jou en Mirjam bewaar ik goede herinneringen. Prof. dr. Tavecchio, beste Louis, ik wil je graag bedanken voor het lezen van mijn manuscript. Je stond bovendien samen met Marianne aan de wieg van het NCKO onderzoek waar je je tot en met je afscheidsrede hard voor hebt gemaakt. Daar ben ik je zeer erkentelijk voor.

Ik wil hier ook graag mijn NCKO collega Mirjam Gevers Deynoot-Schaub bedanken. Niet alleen voor de belangrijke rol die je vervulde in mijn onderzoek, maar vooral voor je steun in de rug en prettige kijk op het leven. Ik hoop dat je weet hoeveel dat voor mij betekent... Ik ben blij dat we al zo lang collega's zijn en dat we dat in de toekomst, ook buiten de UvA, zullen blijven. Met jou zaken doen, voelt niet als werk.

Dit onderzoek had niet plaats kunnen vinden zonder de medewerking en inzet van leidinggevenden, pedagogisch medewerkers en ouders van de kinderdagverblijven. Dank dat jullie de kinderdagverblijven openstelden voor de studentes, trainers en mij.

De afgelopen drie jaar hebben verschillende studentes van de UvA mij enorm geholpen bij de dataverzameling: Brenda Servaas, Daria Henning, Irene ten Hagen, Rosanne Spikker, Vera Copini, Whitney de Haan, Charlotte Fokkinga, Lisette Vermeulen en Lianne Jilink. Jullie waren voor mij absoluut onmisbaar en ik ben jullie zeer dankbaar voor de inzet: voor dag en dauw gingen jullie op pad naar kinderdagverblijven en waren aldaar het visitekaartje van mijn onderzoek. Bovendien scoorden jullie talloze videobeelden. Een speciaal woord van dank gaat uit naar Brenda en Daria, jullie waren mij gedurende de volle drie jaar van het onderzoek trouw.

DANKWOORD

Bij de uitvoering van de interventie werd ik geholpen door een team van zeer ervaren trainers en voormalig NCKO medewerkers. Leontien Simis, Monique Lesser, Laura Kaats, Mahalia van der Spek en Christel Adriaens; alleen had ik dit nooit voor elkaar gekregen. Jullie hebben veel werk verzet in korte tijd, zorgden voor een klankbord bij de ontwikkeling van de interventie en zijn bovenal van doorslaggevend belang geweest voor de effectiviteit ervan. Dank daarvoor.

Mijn fijne collega's van OOS (en later OOI) wil ik laten weten dat het ontzettend prettig is om deel uit te maken van een hechte groep en om met jullie samen te werken. Henny, Loes, Floor, Anne, Eva en Elly, ons gezamenlijke symposium in Lausanne was een knap staaltje teamwork. Daar ben ik trots op. Prof. dr. Overbeek, beste Geertjan, je komst naar de UvA bracht een frisse wind, maar vooral ook aanstekelijke inspiratie. Ik kijk met vertrouwen uit naar de toekomstige samenwerking.

Een promotie gaat gepaard met bloed, zweet en tranen. Dan is het fijn als je aio's om je heen hebt die in hetzelfde schuitje zitten. Dominik, Bonny, Cathy, Eva, Imane, Loes en Loes, jullie aanwezigheid op de UvA heeft ervoor gezorgd dat ik vooral veel plezier heb beleefd aan de afgelopen vier jaar. Loesies en Dominik, jullie wil ik graag nog speciaal genoemd hebben, omdat jullie inmiddels veel meer zijn dan collega's.

Gelukkig was er de afgelopen jaren meer dan werk. Ik prijs mij dan ook zeer gelukkig met mijn lieve vriendinnen, die veel belangstelling toonden maar ook mijn aandacht wisten af te leiden in drukke tijden. Hannah, speciale dank voor al je advies op gebied van de Engelse taal. En Eef, omdat we na 30 jaar vriendschap aan een half woord genoeg hebben, dat is heel bijzonder.

Als laatste dank ik hen die mij het meest nabij zijn: mijn lieve familie en ons mooie gezin. Floor, samen zoevend op de fiets door Rome was zo heerlijk ongecompliceerd na een intense en spannende periode. Onze dinsdagavond samen is mij zeer dierbaar. Frans, wat fijn dat je een wetenschappelijk klankbord was al die tijd. Lieve ouders, Theo en Moniek, jullie hebben ons drieën een zeer liefdevolle en rijke opvoeding gegeven die ons stimuleerde om gretig en op eigen wijze de wereld te ontdekken ("*is niet een muis, lijke muis*"). Want zo klom ik dus werkelijk op jullie schouders en kijk ik inderdaad vol vertrouwen naar de toekomst. Het uitzicht is mooi en het vangnet stevig. Tenslotte mijn lieve broers Gijs en Hendrik, beiden ook onderweg naar een promotie: dat jullie links en rechts van me staan op de dag van de verdediging is voor mij vanzelfsprekend, want ik ben allang niet meer de grote zus...

Curriculum Vitae

Katrien Helmerhorst was born on August 23, 1982 in Amsterdam The Netherlands. She obtained her gymnasium degree at the Ignatius Gymnasium in Amsterdam. In 2006, she graduated from the study Pedagogical Sciences at the University of Amsterdam. During her master's program she wrote her thesis with the Netherlands Consortium for Research in Child Care (NCKO). After receiving her master's degree, she worked as a junior-researcher for the NCKO at the University of Amsterdam and was responsible for the daily co-ordination of the data collection during the 2008 quality measurement. During this project she was trained to observe with the ITERS-R/ECERS-R and the CIP scales. In 2009, she started as a PhD candidate at the Research Institute of Child Development and Education at the University of Amsterdam. Between 2010 and 2012 she was co-chair of the PhD candidates counsel. Her research focusses on quality of the care in daycare centers (0- to 4-year-olds), playschools (2- to 4-year-olds), and family/home care (0- to 12-year-olds). Her dissertation resulted in the development of the CIP training, a video feedback training that shows caregivers how to improve their interactive skills with young children. Together with the NCKO research team, she works in close collaboration with researchers from Oslo and Akershus University College of Applied Sciences in Norway, where the NCKO research program (in a slightly adapted form) is performed in the Norwegian context. Since 2010, she teaches a bachelor course at the University of Amsterdam and is a guest lecturer at the minor Child Care at Amsterdam University of Applied Sciences (Hogeschool van Amsterdam). In March 2014, the NCKO research team was granted a subsidy from the Ministry of Social Sciences and Employment, which allows Katrien to currently work as a postdoctoral researcher at the Research Institute of Child Development and Education at the University of Amsterdam. This project will focus on the implementation of the CIP training in caregiver vocational training (MBO – PW3 & PW4).

